

OVER DE DUIKACTIVITEIT VAN DE DODAARS BUITEN HET BROEDSEIZOEN *

Ernest van Asseldonk

Inleiding

De Dodaars behoort tot de familie van de futen (Podicipedidae) en wel tot het geslacht Tachybaptus, de echte dodaarzen. Het is de enige "echte Dodaars" die op het Europese vasteland broedt (Vlug 1983). Over futen in het algemeen is veel bekend, vooral door het opvallend gedrag tijdens en na het broedseizoen. De Dodaars is wat dat betreft een uitzondering als gevolg van zijn verborgen levenswijze tijdens het broedseizoen en het geringe sociaal gedrag daar buiten. Buiten het broedseizoen leeft de Dodaars echter wel minder verborgen. Het is dan ook in deze periode dat ik de duikactiviteit van de Dodaars onder de loep heb genomen. Ik was namelijk benieuwd of de duikactiviteit zou afwijken van de gegevens in Glutz et al. (1971) en Cramp en Simmons (1977).

Gebiedsomschrijving

Het gebied waar ik de duikactiviteit van de Dodaars heb gemeten, ligt in de gemeente Best, grenzend aan de gemeente grens van Acht (gemeente Eindhoven). Het gebied bestaat uit plassen: een ondiepe (1-2,5 m diep, ca 8 ha groot) en een diepe (20 m diep, ca 14 ha groot) met ondiepe kanten (0,5 tot 2 m). De diepe plas, de plas waar in de winter Dodaarzen zitten, is voor eenderde omgeven met riet. De rest bestaat uit grasland met aan de oevers struikgewas van onder andere wilg. Het ondiepe gedeelte is begroeid met Waterranonkel. Waarom de Dodaarzen de ondiepe plas vermijden is niet bekend. De ondiepe plas is qua begroeiing eender aan de diepe plas, op de aanwezigheid van in het water groeiende wilgen na.

Methode

In de herfst/winterperiode van 1984 en 1985 werden regelmatig duik- en zwemtijden van de Dodaars geregistreerd met behulp van een stopwatch. Onder duiktijd wordt verstaan de tijd die verstrijkt tussen de duik en de bovenkomst. De zwemtijd is de tijd tussen twee duiken. In tabel 1 zien we de verdeling van het aantal gemeten duik- en zwemtijden per maand.

* Bewerkt artikel, verschenen in de Blauwe Klauwier 11 (3): 13-17, 1985

Tabel 1. Verdeling van metingen aan duik/zwemtijden van de Dodaars per maand.

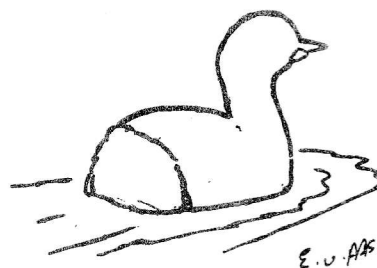
	Aantal duiktijden	Aantal zwemtijden
September	57	-
Oktober	92	9
November	-	-
December	76	71
Januari	56	34
Februari	20	15
Totaal	301	129

Tevens werd bij 170 duiken voor zover mogelijk de vangst genoteerd. Op grote afstand is het namelijk alleen aan de hand van de houding bij bovenkomst mogelijk om vast te stellen of er een prooi mee naar boven is gekomen (zie figuur 1). Prooispecificatie is dan niet mogelijk. Opvallende gedragingen werden ter plekke beschreven.

Figuur 1 : Beetregistratie aan de hand van de houding bij bovenkomst.

eventueel beet, met kopschudden

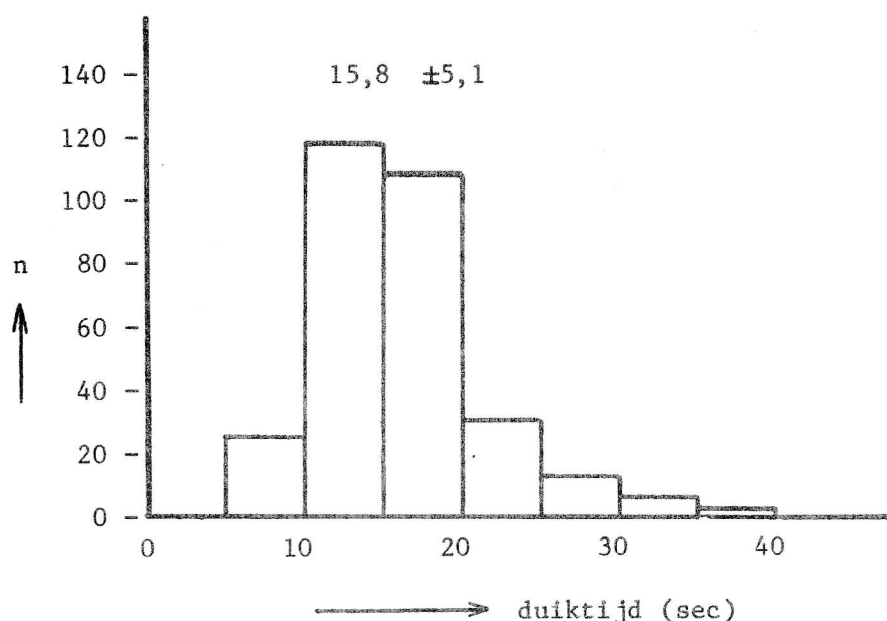
niet beet

Resultaten

Het registreren van de duikactiviteit is niet moeilijk maar het is wel opletten geblazen. Regelmatig kwamen de Dodaarzen buiten het gezichtsveld van de kijker boven water. Daarom zijn alleen zekere duiktijden in beschouwing genomen. Uit figuur 2 blijkt dat de meeste duiken (=75%) tussen de 10-20 seconden vielen, met een gemiddelde van $15,8 \pm 5,1$ sec.* De prooi bestond in alle gevallen uit kleine visjes. Bij enkele duiken kon de Driedoornige stekelbaars worden vastgesteld.

* $15,8 \pm 5,1$ betekent: het gemiddelde bedraagt 15,8 sec en de standaard deviatie rond dit gemiddelde 5,1 sec. De standaarddeviatie is een maat voor de spreiding van de gemeten waarden t.o.v. het gemiddelde.

Figuur 2. Frequentieverdeling van de duiktijden van de Dodaars buiten het broedseizoen

Het beetpercentage aan vis was 23% (n=179). Gedoken werd op 0,5-5 meter vanaf de oever. Dit was niet het geval in de strenge winter van 1984/85 toen de Dodaarzen vanwege de ijsbedekking gedwongen waren verder uit de kant te fourageren.

Dit had hogere duiktijden tot gevolg omdat er ook onder het ijs werd gedoken. Ook de zwemtijden gingen omhoog.

De gemiddelde zwemtijd bedroeg 13,8 $\pm$ 8,5 seconden (n=129). Door parasitaire gedragingen van zowel Kokmeeuw als Meerkoet (vooral tijdens perioden met ijsbedekking, kwamen verkorte zwemtijden voor. Deze zijn niet in het gemiddelde opgenomen. Wat gebeurt er namelijk als de Kokmeeuw op een Dodaars afvliegt? De Dodaars duikt om zijn prooi te behouden!

Bij actief fourageren werden 1-4 duiken/minuut uitgevoerd (gemiddeld 2 duiken per minuut, berekend door combinatie van duik- en zwemtijden). Naast duikend fourageren werd er ook op het oog gejaagd; de Dodaars maakt dan een zeer zenuwachtige indruk.

Discussie

Het registreren van duiktijden is niets nieuws. Zowel het Duitse Handbuch (Glutz et al. 1971) als het Britse Handbook (Cramp en Simmons 1977) geven duiktijden op voor de Dodaars. Bandorf (1965, uit Glutz et al. 1971) geeft duiktijden van 2-33 sec op, met een gemiddelde van 13,7 sec (n=240). In het Handbook geeft Bandorf (1970, uit Cramp en Simmons 1977), 10-25 sec, op zonder gemiddelde. Mester (1959, uit Glutz et al. 1971) geeft voor 220 metingen een gemiddelde van 14 sec, met als hoogste waarde 26 sec. Het gemiddelde dat door mij op de Ploegstraat werd gevonden ($\bar{x}$ =15,8 sec) is dus iets hoger dan wat Bandorf en Mester opgeven. Ook het verschil in uiterste waarde van de duiktijden is op de Ploegstraat groter, namelijk 5-38 seconden.

Een nieuwe dimensie wordt toegevoegd door het registreren van de zwemtijden. Hierdoor is het mogelijk de duikfrequentie te berekenen (= het aantal duiken per tijdseenheid). Eerdere metingen aan Brilduikers op de Lansard (gemeente Veldhoven) gaf voor een onv. ♂ een duikfrequentie van 1,8 duiken/minuut (Bos et al. 1984). Ondanks het verschil in lichaamsgrootte is de duikfrequentie van 2 duiken/minuut voor Dodaars nagenoeg gelijk aan die van de getimede Brilduiker.

Het beetpercentage aan vis (23%) lijkt hoog. In de winter is het echter normaal dat 40-50% van het voedsel uit vis bestaat (Bandorf 1970, uit Cramp en Simmons 1977). Op de vraag van Wouters (1984) of er, buiten zijn waarneming van een fanatiek vissende Dodaars, in de Kempen nog meer specifiek visetende Dodaarzen worden waargenomen, kan alleen maar positief gereageerd worden. Iedere Dodaars is in staat zich langdurig met vis te voeden. Wouters (1984) vergeet echter de datum van zijn waarneming te vermelden. 's Zomers eten Dodaarzen namelijk nagenoeg geen vis maar waterinsecten en hun larven (Bandorf).

Literatuur

- Bos, J., C. Mulder, E. van Asseldonk 1984. Waarnemingen aan Brilduikers. (ongepubliceerd verslag)
- Cramp, S. en K.E.L. Simmons 1977. Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa, Deel 1. Oxford, Londen en New York.
- Glutz von Blotzheim, U.N., K.M. Bauer en E. Bezzel 1971. Handbuch der Vögel Mitteleuropas, Deel 1. Frankfurt am Main.
- Vlug, J.J. 1983. De Fuut (*Podiceps cristatus*). Wetenschappelijke mededelingen KNNV 160, Hoogwoud.
- Wouters, P. 1984. Vissende Dodaars. Blauwe Klauwier 10(1): 24

Adres: Oranjelaan 6, 6043 GL Roermond.